

20. totaal kust met oceaan.

ECHT LEREN FILMEN

Filmen en monteren

De basis van filmmontage is het samenvoegen van verschillende opnamen tot een logische en samenhangende reeks 'bewegende' beelden. Die beelden worden opname voor opname gemaakt en daarna stuk voor stuk tot het gewenste beeldverhaal gemonteerd. Bij het voorbereiden en het opnemen van de film wordt al nagedacht over de mogelijkheden voor de montage. Het doel is een boeiend beeldverhaal. Dit artikel gaat vooral over de inhoudelijke kant van filmmontage.

De basis-ingrediënten voor een beeldverhaal zijn:

1. begin	- midden	- eind
2. wie	- wat	- waar
3. totaal	- medium	- close up

1. *begin - midden - eind* staat symbool voor de verhaelopbouw. Elk verhaal, en dus ook het beeldverhaal, heeft een (meestal korte) inleiding. Vervolgens een kern of een middenstuk waarin het verhaal wordt verteld. Het middenstuk kan weer uit meerdere onderdelen, zelfs verhalen bestaan. Er zit altijd een afsluiting of een slot aan een verhaal. Zelfs een open einde is een afronding van het verhaal.

2. *wie - wat - waar* staat symbool voor de informatie die de kijker graag wil hebben. Zorg er in je montage voor dat de kijker genoeg en duidelijke informatie krijgt, zodat hij het beeldverhaal goed kan volgen. Dit is een belangrijke voorwaarde voor een succesvol beeldverhaal.

3. *totaal - medium - close up* staat symbool voor de te gebruiken beeld- en filmtaal. Een totaal voor het overzicht of establishing. Een medium om duidelijk een deel van de actie te laten zien. Een close up voor de details. Samen vertellen de beelden het verhaal. Een andere voorwaarde voor een boeiende film is om de informatie audiovisueel aantrekkelijk en functioneel 'te verpakken'. Als je bij het maken van een film deze uitgangspunten toepast, samen met een dosis creativiteit, doorzettingsvermogen, geduld en kennis van beeld- en filmtaal, is succes verzekerd.

FILMEN EN VOORBEREIDEN

Filmen is bedenken, nadenken, vooruitzien, overwegen en dan pas beslissen hoe je het een en ander gaat voorbereiden, opnemen en monteren. Het monteren begint niet pas als de opnamen zijn gemaakt. Regelmatig lees ik dat wordt aangeraden om veel opnamen te maken, zodat je in de montage altijd

01. totaal buitenkant ingang aquarium.

genoeg keuze hebt. Vaak leidt deze manier van filmen tot een matig en teleurstellend resultaat. Als je een huis wilt bouwen, ga je ook niet naar de bouwmarkt en koop je zoveel mogelijk verschillende stenen en bekijk je wat je ervan gaat bouwen. Iedereen vindt het vanzelfsprekend dat je eerst nadenkt over wat voor huis je wilt bouwen met welke en hoeveel materialen. Mijn moeder was coupeuse. Als zij een minirok wilde maken, kocht ze geen stof voor een avondjurk! Ze werkte aan de hand van patronen, een soort draaiboek, waardoor ze wist hoe ze het kledingstuk wilde gaan maken, van welke stof en hoeveel stof ze daarvoor nodig had. Met een film maken is het niet anders: bepaal eerst wat je wilt maken, dan hoe en wat je daarvoor nodig hebt, zowel inhoudelijk als technisch.

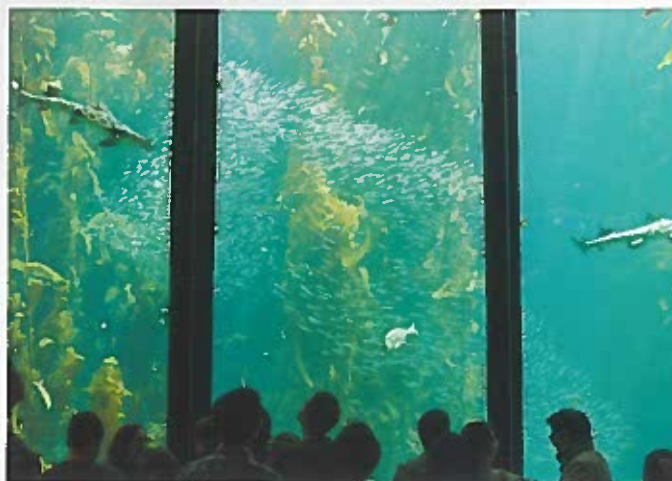
IMPROVISEREN EN MONTEREN

Daarom is het advies: bereid een film altijd voor. Ook een enkele (korte) filmscène, zelfs een verhaaltje van maar drie opnamen! Aan de hand van een (voorlopige) opzet voor een beeldverhaal(tje) maak je de opnamen. Dat je wat meer opnamen maakt om wat speelruimte, in dit geval wat 'montageruimte', te hebben, spreekt voor zich. Tevens moet er altijd ruimte blijven om spontaan te kunnen inspelen op nieuwe situaties.

Ook bij improvisatie of als je nog niet weet wat je te wachten staat, kun je proberen op korte termijn de situatie te overzien.

03. school sardines.

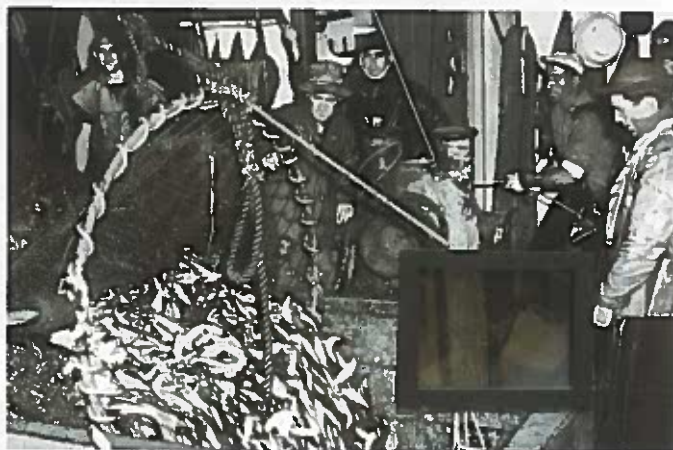
02. totaal binnen groot aquarium.

Zodra je meer informatie hebt kun je alsnog (al is het alleen maar in gedachte) een plan(netje) bedenken: hoe wil je het een en ander gericht gaan filmen met 'in het achterhoofd' de mogelijkheden voor de montage. Deze zomer bezocht ik tijdens een reis langs de Amerikaanse westkust het Monterey Bay Aquarium. Ik was er nog nooit geweest en ik had ook niets daarover op internet opgezocht. Ik wilde daar een korte filmimpressie maken. Dan weet ik al dat ik geen opnamen voor een hele speelfilm over het aquarium hoeft te gaan maken. Maar welke opnamen dan wel?

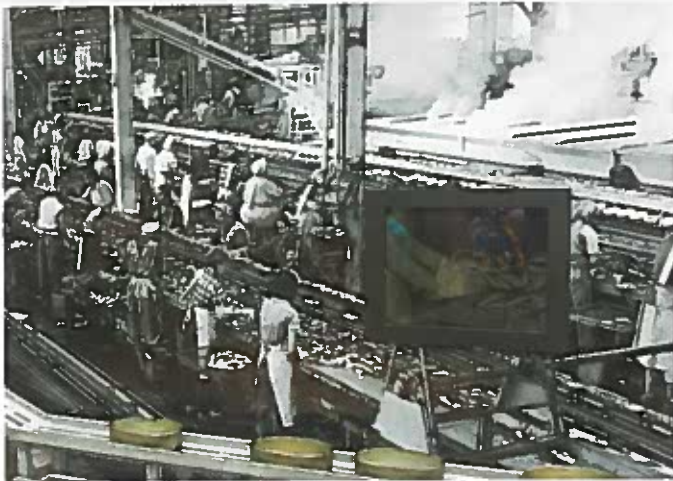
MOGELIJKHEDEN VOOR MONTAGE

Bij binnenkomst zag ik dat het zeeaquarium vroeger een visconserverfabriek is geweest met de naam HOVDEN CANNERY. Op grote panelen werd getoond hoe vroeger grote hoeveelheden sardines werden aangevoerd, verwerkt en verkocht. De visfabriek is omgebouwd tot een groot en modern zeeaquarium: van visverwerking naar visbewondering. Ik zag grote aquaria met verschillende soorten vissen, een grote school sardines en kleine aquaria met andere bijzondere vissen. Op basis van deze eerste verkenning heb ik toen voor een (mogelijk) beeldverhaaltje de volgende opnamen bedacht en gemaakt:

01. totaal buitenkant ingang aquarium - 02. totaal binnen groot aquarium - 03. school sardines - 04. foto van veel gevangen sardines

04. foto van veel gevangen sardines.

05. foto van verwerking vis.

sardines - 05. foto van verwerking vis - 06. foto van verkoop sardines - 07. totaal fotopanelen over oude visfabriek - 08. totaal fotograferende en filmende bezoekers voor een groot aquarium - 09. grote vis - 10. totaal aquarium met veel kwallen - 11. dichtbij-opname kwal - 12. inktvis - 13. pasgeboren haai - 14. totaal ex- visfabriek aan oceaanzijde.

Met deze leidraad heb ik ook gelijk een voorlopige montage. Eerder had ik langs de kust een medium tilt-up en een tilt-down van een standbeeld van drie dolfijnen (met daaronder toeristen die over een pier lopen) gemaakt. 15. onderste deel tilt dolfijnen - 16. bovenste deel tilt dolfijnen. Verder een paar opnamen van een grote groep zeeolifanten. 17. twee vechtende zeeolifanten - 18. info-bord over zeeolifanten - 19. totaal zeeolifanten op het strand. En een totaalopname van de kust met 'Highway One' en oceaen. 20. totaal kust met oceaen.

VERSCHILLENDE BEELDVERHALEN

Doordat ik overdacht en gericht ben gaan filmen, heb ik genoeg en goede opnamen om zelfs verschillende beeldverhalen te kunnen monteren. Bijvoorbeeld:

1. Inleiding zeeaquarium, school sardines, foto's van oude situatie, bijzondere vissen en exterieur oceaanzijde.
2. Inleiding zeeaquarium, alle vissen, school sardines, foto's van oude situatie en exterieur oceaanzijde.

06. foto van verkoop sardines.

3. Voorbeeld 1. of 2., tilt-up dolfijnen, twee vechtende zeeolifanten + info-bord + totaal zeeolifanten op strand en totaal kust.
4. Totaal kust, totaal zeeolifanten op strand + info-bord + twee vechtende zeeolifanten, tilt-down dolfijnen en voorbeeld 1. of 2.

Mijn voorkeur gaat uit naar het beeldverhaal van voorbeeld 3.: bezoek aan Monterey Bay Aquarium, zeedieren onderweg en vervolg van de reis langs de kust. De beeldverhalen kunnen worden ondersteund met muziek, een commentaar of titels. In deze beeldverhalen wordt soms 'beeldrijm' toegepast. Twee voorbeelden: de overgang van de bovenste twee dolfijnen van het standbeeld naar de twee vechtende zeeolifanten (zeedieren en aantal) en de overgang van de school sardines naar de foto met gevangen sardines (dezelfde soort vis en heden en verleden). Het is aan de filmmaker hoe, in welke volgorde hij zijn (beeld)verhaal wil vertellen. Als de montage, het verhaal, voor de kijker maar logisch en boeiend is. Door eerst de situatie in ogenschouw te nemen en een plan(netje) te maken, kun je veel doelgerichter en efficiënter opnemen en monteren. Deze methode is altijd succesvol.

VOORGANGER EN OPVOLGER

Bij het filmen denk je in reeksen van opnamen, omdat een

07. totaal fotopanelen over oude visfabriek.

08. totaal fotograferende en filmende bezoekers voor een groot aquarium.

09. grote vis.

opname nooit op zichzelf staat. Elke opname heeft in de montage altijd een voorganger en een opvolger. Het begin- en eindshot van een film hebben respectievelijk alleen een opvolger en een voorganger. Pas met elkaar vertellen de enkele opnamen een verhaal. Zelfs twee opnamen vertellen al een verhaal, zoals de twee opnamen van de kwallen. Het overzicht vertelt, laat zien, hoe groot het aquarium is en dat er heel veel kwallen zwemmen. De dichtbij-opname, waarbij de kwal via een gecombineerde pan/tilt-beweging wordt gevolgd, laat zien hoe de kwal er in detail uitziet en hoe hij zwemt. Voor een boeiende en goede montage zijn de ingrediënten onder andere: *duidelijke camerastandpunten en beeldcomposities - actie-reactie - functionele afwisseling - continuïteit - juiste lengte van de opnamen - logische en vloeiende beeldovergangen - juiste ritme en lengte van de film*. Een deel van de ingrediënten wordt al definitief bij het opnemen bepaald, zoals camerastandpunt en de keuze van brandpuntsafstand en beeldcompositie.

MONTAGE-INGREDIËNTEN

Om in je montage actie-reactie, afwisseling, continuïteit, vloeiende beeldovergangen te kunnen toepassen, moet je bij de opnamen daar grotendeels al wel voor hebben gezorgd. Dan komt het moment dat je met je opnamen en je kennis van de montage-ingrediënten een boeiend beeldverhaal gaat monteren.

10. totaal aquarium met veel kwallen.

Het is overzichtelijk als je ongeveer weet welke opnamen je gaat gebruiken en ze alvast in een voorlopige volgorde achter elkaar zet. Nog wel op volle lengte, want de fijn-montage volgt later. Wanneer je dat hebt gedaan kun je beginnen met het bepalen van het inpunt, de voorlopige lengte en het uitpunt van opname 1 en het inpunt van opname 2. Wil je een overvloeier maken of een andere overgang waarbij de opnamen in elkaar overgaan, dan moet je daarvoor wel 'vlees' hebben. Met dit vakjargon wordt bedoeld dat de opname ná het uitpunt en vóór het inpunt nog wel enkele seconden lang moet zijn. Dan bepaal je de voorlopige lengte en het uitpunt van opname 2 en het inpunt van opname 3. Je hoeft niet gelijk je film in het geheel zo aan te pakken. Het is verstandiger je film in stukjes te verdelen en per deel de voorlopige montage te doen.

MONTEREN EN GELUID

Film kent twee communicatiestromen: beeld en geluid. Hoewel film primair een visueel medium is, is het geluid net zo belangrijk. Omdat je bij een visueel medium uitgaat van het beeld, komt het geluid meestal als tweede aan bod. Het allerbelangrijkste bij filmmontage is dat beeld en geluid over 'hetzelfde' gaan. Een dramatische scene vraagt om passende muziek en geen carnavals hit. Als er bij het beeld een commentaar wordt gesproken, is het wel de bedoeling dat het commentaar een relatie heeft met

11. dichtbij-opname kwal.

12. inktvis.

13. pasgeboren haai.

15. onderste deel tilt dolfijnen.

wat in beeld is te zien. In vakjargon heet dat: 'de schaar moet gesloten zijn'. De beide helften van de schaar moeten dezelfde kant op wijzen. Beeld en geluid moeten elkaar aanvullen, samen een symbiose vormen waarbij het beeld leidend is. Pas dan kan de kijker geboeid blijven kijken en luisteren.

Het spreekt vanzelf dat het geluid van een goede kwaliteit moet zijn. Slecht geluid is net zo storend als onscherpe beelden. Gebruik in je montage geen geluid dat tegenvalt. Het zal de kijker altijd storen. Zoek dan naar een oplossing. Bijvoorbeeld het geluid van een andere opname of alleen muziek. Als je iemand hebt opgenomen die in beeld spreekt en het geluid is niet goed,

ja, dan heb je een probleem. Probeer daarom zo goed mogelijk je film voor te bereiden, je te verdiepen in het goed opnemen van geluid, eventueel een test te maken, alvorens te gaan filmen.

MONTEREN EN SETNOISE

Gebruik je in je montage alleen het direct opgenomen geluid van de opname, dan kunnen de overgangen storend overkomen. Dit komt omdat de aard van het geluid per opname verschillend kan zijn. Dat hoor je altijd. Als je op een locatie enkele opnamen hebt gemaakt, is het aan te bevelen om een losse geluidsopname te maken van de plek waar je hebt gefilmd gedurende een halve á

14. totaal ex- visfabriek aan oceaanzijde.

16. bovenste deel tilt dolfinen. Verder een paar opnamen van een grote groep zeeolifanten.

één minuut. Dit geluid wordt 'setnoise' genoemd, omgevingsgeluid van de opnameplek zonder actie. Met actie wordt bijvoorbeeld iemand die dicht bij de camera aan het praten is of een ander opvallend en indringend geluid. Je probeert de overgangen van het direct- of live-geluid zo vloeiend mogelijk te monteren en op een tweede geluidsspoor zet je de setnoise. Als je deze twee sporen met elkaar mixt, loopt het geluid 'ongemerkt' door, komt het geluid als één geheel over en niet als losse fragmenten. Filmen, in dit geval geluid opnemen, is altijd nadenken over wat je voor je montage nodig hebt.

MONTEREN EN TIJD

Monteren is een creatief en tijdrovend proces waarbij je heel veel overwegingen en beslissingen in een korte tijd neemt: welke opname - cut-in of cut-away - welke take - op welke plek - vanaf waar - hoe lang - tot waar - welke overgang - harde overgang of monteren in de beweging of overvloeien of andere overgangen - letten op aandachtspunt - afwisseling - bewegingsrichting - continuïteit - functionaliteit - imaginaire lijn - vertragen of versnellen - beeld technisch aanpassen - waar live geluid, extra geluid en muziek - waar en wat voor commentaar - welke geluidsverhouding - lengte en ritme van de film - wel of geen titels en waar? Kortom, reden genoeg om na al die overwegingen en beslissingen, de montage een tijdje te laten rusten om er later weer fris naar te kijken.

18. info-bord over zeeolifanten.

17. twee vechtende zeeolifanten.

MONTEREN EN PREVIEW

Monteren is een 'stappen-proces'. Op het moment dat je vindt dat je film redelijk tot goed in elkaar zit, neem je weer afstand van het proces en laat je andere mensen je voorlopige montage zien, een zogenaamde preview. Als je het goed wilt doen, zijn dat mensen die niet bij je film betrokken zijn (geweest) en vóóraf geen informatie over je film hebben gekregen. Zij moeten er als het ware 'blanco ingaan'. Zij kijken en luisteren alleen naar wat er zich in beeld afspeelt. Luister goed naar hun reacties. Zij kunnen vaak feilloos aangeven wat wel en niet boeit, wat te lang, te kort of juist goed is, wat niet en wel lekker loopt, wat ze juist komisch en heel interessant vinden. Als filmmaker sta je niet meer objectief tegenover je eigen opnamen en montage. Daarom is het zo belangrijk om te horen wat de reactie is van mensen die jouw film voor het eerst zien.

Als je een film gaat voorbereiden, opnemen en monteren, denk dan in reeksen van beelden, beelden die samen een verhaal vertellen en niet in losse opnamen. Het zal je montage ten goede komen. Veel plezier en succes toegewenst met het maken van een boeiende film! ■

Theo Kok
Filmmaker

19. totaal zeeolifanten op het strand. En een totaalopname van de kust met 'Highway One' en oceaan.